

ЛЕШЕК РИМАРОВИЧ

Про славний та забутий Гуцульський театр з Жаб'я

(1933–1939)

Справжньою гордістю для гуцулів можна вважати те, що протягом багатьох поколінь утворювались та діяли різноманітні культурні осередки, зберігаючи та збагачуючи таким чином матеріальні і духовні цінності та традиції побуту Гуцульської Верховини.

Однією з форм такої діяльності було утворення народних театральних колективів, початок яким дав заснований в с. Красноїля (стара назва Дідушкова Річка) у 1910–1914 роках Гуцульський театр Гната Хоткевича. Ще перед Першою світовою війною цей народний колектив отримав значну популярність, виступаючи в кількох десятках міст в Галичині, в тому числі у Львові, Перемишлі, Кракові, а також на задністрянській Україні. Гуцульський театр у Красноїлі продовжував свою діяльність у 1930–1939 роках, а після ослаблення радянського режиму з 1988 року театр відновив свою роботу і продовжує діяти до сьогодні.

Про Гуцульський театр у Красноїлі є багато публікацій та наукових праць, а його досягнення в часи Хоткевича широко відомі в Україні і навіть згадуються в основних підручниках з історії українського театру.

Шкода, що майже невідома для української історії залишилася діяльність в 1930-х роках Гуцульського театру з Жаб'я (нині Верховина), який, з точки зору художнього рівня, слави, публічності та кількості виступів не поступався театру Гната Хоткевича навіть в період його найбільшої популярності.

Вистави театру захоплювали тисячі глядачів з різних європейських країн. Театральна трупа побувала з гастролями у найбільших польських містах. Виступ гуцульського весілля у виконанні Гуцульського театру був фільмований німецькою студією UFA, а гуцульські пісні і мелодії у виконанні хору та капели були записані і видані у 2-ох примірниках польською студією звукозапису Syrena Record у Варшаві. «На живо»

через польське радіо по всій Європі транслювались виступи театру у Ворохті. Президент Польщі у Королівському замку у Варшаві особисто подякував та привітів артистів.

Єдиною згадкою про Гуцульський театр з Жаб'я була стаття у «Гуцульському Календарі» за 2001 рік. З того часу минуло 17 років, тому варто нагадати його історію молодим поколінням жителів Верховини.

Гуцульський театр з Жаб'я розпочав свою діяльність у 1933 році. З ініціативою утворення такого театру виступили тодішні громадські діячі: Микола Крижанівський – чиновник гміни у Жаб'ю, та Степан Корибутяк – чиновник Гродського суду в Жаб'ю. Організаторів театру підтримав поціновувач гуцульської культури надлісничий Фонду графа Станіслава Скарбка інженер Раймунд Шольц (Rajmund Scholz), родом з Бережан, а потім його наступник Юзеф Добецький (Józef Dobiecki) Неможливо уявити функціонування театру та його подальші успіхи без підтримки тодішнього в'їта Жаб'я – депутата польського парламенту Петра Шекерика-Дониківа, який у молодості був одним з головних акторів Гуцульського театру Гната Хоткевича. Варто підкреслити, що Шекерик багато разів особисто супроводжував Гуцульський театр з Жаб'я під час їхніх вистав.

Метою створення Гуцульського театру з Жаб'я була популяризація гуцульської культури різним верствам суспільства, але одночасно збірка коштів на матеріальну допомогу для гуцулів, які у зв'язку з кризою та низьким попитом на деревину на початку тридцятих років минулого століття були позбавлені основних джерел доходу. Разом з театром з Жаб'я почав формуватися сільськогосподарський кооператив «Згода», який повинен був скуповувати за справедливими цінами вироби гуцулів, і в свою чергу забезпечувати їх за помірними цінами продуктами харчування та необхідними товарами для господарства. На початковому етапі виступи в театрі були хорошою можливістю для пошуку господарів, які бажають приєднатись до кооперативу. Одним із активістів кооперативу був українець, двоюрідний брат Степана Корибутяка, випускник престижної Сільськогосподарської академії в Дублянах, інженер Курах. Варто підкреслити, що і підтверджує в своїй книзі «Жаб'є» Юрій Хулюк, що наприкінці 1932 року в Жаб'ю практично припинився будь-який кооперативний рух. Існуючі на той час кооперативи були заборговані в єврейських купців, які практично монополізували торгівлю і через свою цінову політику призвели до економічного краху більшості гуцульських господарств. Ця тема не нова, і, мабуть, найкраще висвітлюється в публікації та у творах самого Івана

Франка (наприклад у повісті «Як Юра Шикманюк брив Черемош»). Крім того, численні скандали та розтрата в існуючих тоді кооперативах відлякували притік нових членів, що гальмувало розвиток кооперативів. Ініціатива створення абсолютно нового, деполітизованого кооперативу здавалася досить доцільною і бажаною. На жаль, як це відбувається в наших братніх народах – в результаті ревностів і тиску осіб, чий інтереси опинилися під загрозою – кооператив «Згода» незабаром після реєстрації в Косівському старостві був розпущений, а пізніше інженер Курах повинен був залишити Жаб'є.

Але повертаємось до Гуцульського театру. До театральної трупи зголосилося кілька десятків осіб з Жаб'я та околиць, які із захопленням та ентузіазмом бралися до роботи. На репетиції, які відбувалися регулярно, деякі актори долали великі відстані. Оскільки в трупі були, як і у часи Хоткевича, і неписьменні люди, то в репертуар необхідно було ввести твори, які б відповідали інтересам та захопленням гуцулів. За це завдання взявся Степан Корибутяк, який написав гуцульською говіркою сценарії до більшості виступів. Репетиції та перші виступи відбулись у «Чорногорському Дворці», який тоді виконував, між іншим, функції Дому культури в Жаб'ю. Це місце є важливим для історії українського театру, оскільки на цій сцені для широкої аудиторії відбувся один з перших виступів театру Гната Хоткевича.

У 1935 р. репертуар театру складався з трьох вистав, опрацьованих Степаном Корибутяком: вистави «Іванів вечір» – інсценізації гуцульських вірувань та легенд; вистави «Карпатські Гуралі» переробленої і адаптованої до можливостей колективу постановки Юзефа Корженевського (названа «Гуцульські розбійники»), а також вистави «Гуцульський рік» Онуфрія Манчука. Слід зазначити, що ці два автори також були активними акторами трупи, склад якої налічував 27 постійних членів. Театр також часто виступав з імпровізованою виставою: «Гуцульське весіле».

Керівником колективу був Микола Крижанівський, а режисером – Степан Корибутяк. На жаль, не зберігся жоден список членів театального колективу. Виходячи з небагатьох збережених та підписаних фотографій, а також з кількох публікацій, можна назвати імена лише декількох акторів. Ними були: Ліпцьо Базив, Сінітович Василь, Сливчук Василь, Ілюк Дмитро (Чісок) із Блихавого, Коржук Василь (Тильчук), Сінітович Марія (Столяручка), Ілюк Марія (Гавиценка), Корибутяк Степан, Соломійчук Анна (Дульчіха), Самокішук Анна (Плішуччина), Ігнатюк Василь (Кобріїв) із Магури, Ілійчук Іван з Краснолі, Семенюк

Василь (Фетчуків), Соломійчук Юрій (молодший) – син Юзенька, Кермошук Іван (Шарапатин) із Підобочі, Курилюк Анна (Гавиценка), Соломійчук Олекса з-під Погаря, Манчук Онуфрій, Микола Крижанівський, Савтирівський Павло, Ілюк Андрій (Игнатчирюк) з Підобочі, Курилюк Іван (Гавець), Михалюків Василь.

Згадуються ще такі прізвища акторів як: Янюк, Коржук, Ласкорийчук, Самокишук. В одній із публікацій тодішньої преси, зіркою колективу, істинною «примадонною» сцени йшлося про молоду гуцулку Анну Риндзак, підкреслюючи що вона мала «талант від Бога, і в інших обставинах могла б здобути світову славу». Поки що не вдається доповнити біографічною інформацією про цей своєрідний, але майже повністю забутий талант. Варто відзначити участь у діяльності театру жителів Краснолі, які зачасто були споріднені сім'ями, як з першим, так і з другим поколінням акторів театру Гната Хоткевича. Виступи були «аполітичними» – про що свідчить присутність там «проосвітніх» діячів Онуфрія Манчука, Юрія Соломійчука (молодшого), та Петра Шекерика-Дониківа.

Сучасники підкреслювали, що актори «грають гарно, з пристрасстю та великим завзяттям». Атракцією сам по собі був оркестр театру, ядром якого був відомий скрипаль Іван Курилюк-Гавець та його сестра Анна Харпчук – Гавиценка. Один з рецензентів (під ініціалами S.W.) у 1935 році написав: «Під час антрактів грає гуцульський оркестр. Перший скрипаль Іван Курилюк, граючи лівою рукою, разом є віртуозом та акробатом, бо тримав скрипку над головою, за спиною, у всіх, здавалося б, неможливих позиціях. Феноменом майстерності та почуття ритму є також цимбалістка Анна Храпчук». До оркестру входили також інші музиканти. Зі збереженої фотографії можна назвати ім'я Василя Михайлюка, який грав на флюярі. Прагненням театру було забезпечити високий художній рівень хору – то ж ініціативою вїта Петра Шекерика було запрошення до оркестра професійного диригента.

Театральну трупу, почанаючи з 1934 року під свою опіку взяло «Товариство Приятелів Гуцульщини» (ТПГ). Спочатку через відділ ТПГ в Косові, якому підпорядковувався Гурток ТПГ в Жабю, а після створення 8 лютого 1935 року самостійного відділу ТПГ в Жаб'ю – Гуцульський театр виступає в рамках його Театральної секції. Керівниками Театральної секції були: Микола Крижанівський, і режисер Степан Корибутяк. Членами правління вдділу ТПГ були також Петро Шекерик-Доників та Іван Китлярук, довоєнний громадський діяч з Красника, який до того був його представником-делегатом. Діяльність театру

фінансувалася за рахунок продажу квитків, пожертвувань спонсорів та дотацій, виділених для цієї мети Головною Радою «Товариства Приятелів Гуцульщини». Проте, були періоди, коли дотації не надавалися, і для оплати витрат трупи, Рада відділу ТПП в Жаб'ю мусила брати невеликі позики (то було легше в зв'язку з тим, що заступником скарбника відділу ТПП в Жаб'ю був купець і колекціонер Лейзор Гейтнер (Lejzor Gertner) – один з найбагатших людей на Гуцульщині,

Крім багатьох виступів на території Гуцульщини, в основному в Жаб'ю і Ворохті, Гуцульський театр давав виступи в багатьох великих польських містах, наприклад: у Варшаві, Торуні, Бидгощі, Познані, Гдині, а також у зимовій столиці Польщі – Закопанем. Виступам гуцулів передували паради трупи в народних костюмах вулицями відвідуваних міст під мелодії капели Івана Курилюка-Гавеця.

На жаль, немає жодних збережених документів на підставі яких можна було б відтворити вповні всю художню діяльність театру. Більшість інформації стосується лише початку 1934 – половини 1935 років, і охоплює лише одну третину всього періоду його існування. Проте в цей порівняно короткий час трупа встигла побувати по всій Польщі. Перш за все, протягом 8–11.03.1934 року колектив гостював в столиці Варшаві. Вистави проводились в Театрі Жовніра, члени колективу зустрічались з представниками польської влади. Власне у той час вони зустрілися у Королівському замку з Президентом Республіки Польща професором Ігнацієм Мосцицьким (який також був в захваті від Гуцульщини і не раз бував у Косові). Відомо, що члени трупи після повернення додому ще довго були зачаровані теплим прийомом, а вистави назавжди залишилися в їх пам'яті.

У 2001 році в інтерв'ю, опублікованому 66 років після цих подій, наймолодша з колективу театру, Марія Харпчук-Ілюк (дочка Гавіценки) згадувала: «Я мала догди 13 років, як ми з своїм театром їхали з Жаб'я виступати у Польщу. Мама, вуйко та я виступали разом. То такі були вистави, що таких ни було та й ни буде! Моя мама у цимбал играла і ролі виконувала дуже добре. У виставі «Верховинці» мама мусіла лежети на лавици (ніби умерла) из свічков у руках, складених на грудех навхрест, Гавиць був у перуці та й играл роль старого опришка, що прийшов на посіжіні. Я тогди ші дівчінешім була, але скрізь їхала з ними».

Організаторами поїздок театру до столиці Польщі був натхненник Гуцульщини полковник Норберт Околович, що проживав в Річці, а також один із засновників «Товариства Приятелів Гуцульщини», генерал Юзеф Кордіан Заморський. З цього турне збереглися деякі знімки,

зняті відомим фотографом варшавського театру Яном Малярським. Зафіксованими залишились три моменти з виступу у «Театрі Жовніра», а також момент перебування акторів у Королівському замку у Варшаві. Є також спільне фото акторів з генералом Заморським – тодішнім Головним начальником польської поліції.

З цієї зустрічі, незважаючи на повоєнні розбірки та окупацію комуністами Польщі та України, до сьогодення дивом збереглася одна незвичайна пам'ятка. Це прекрасна гуцульська «бартка», яка була подарована генералу Заморському від колективу Гуцульського театру з особливою посвятою: «Нашому приятелю в.п.п. генералу Заморському / Гуцульський театр в Жаб'ю». Цей артефакт на даний момент належить колекції Центру гірського туризму в Кракові і виставлений в музеї «Зелений домік» в Устриках Горішніх, недалеко від сучасного польсько-українського кордону. Завдяки зусиллям цього Центру, я радий представити читачам – фотографії цієї пам'ятки.

Два місяці по цих подіях, театр давав вистави в Бидгощі (8 і 5.09.1934 – вистава «Гуцульський рік»), а потім в Гдині (вистава «Гуцульські розбійники»).

Не бракувало можливостей виступати і на Гуцульщині: наприклад, в червні 1934 року для З'їзду лікарів у Ворохті, в липні 1934 року для З'їзду географів у Жаб'ю, 7–8 липня 1934 року виступи з нагоди «Свята Гуцульщини» в Жаб'ю, а в серпні 1934 року виступи для посла Сполучених Штатів Америки теж в Жаб'ю.

Ось фрагмент виступу театру у Ворохті, записаного гуцульською говіркою невідомим жителем Жаб'я:

Відтак запоредили хто файніше зробит весіле. Наперед показували весіль ворохтени але тото нікуда. Пани лиш подивили си на тото згїрдно тай руками махнули а одна паня молода тай файна ек чїчка (їй коби моя стара така!) аж пхекнула голосно. Але ек жебівци показали своє весіле, ек заспївали в колесї весільної, ек Гавецї заграли буйної гуцулки, ек нашї легїні пішли з дївками в данец та не лиш легїні але й старшї газди Дмитро Танасенькїв тай Микуле Ілашукїв а Гавець ек вїхопив скрипку на голов (бо ему ек приходит великий кураж то він тоги на голову йграет) та ек утяв, ек урізав а усї ек сіли гайдука шо помостина аж зарипїла, шо аж я самий вже хотїв брати одну файну молодичку в данец лиш жїнка ни пустила – от тоги усї так охїчно заплескали «браво» шо я ни зміг си на тото дивити а ек ще уздрїв шо недалеко мене одна маціцка та делїкатна паня лускає в доленї тої «браво» – то замхнув очї бо банно міні си зробило і делїкатної панї і її біленьких ручок, тай гордо гадав «ой у всїм ми тут першї».

Що стосується подальшої діяльності, то подібна ситуація простежується і в першій половині 1935 року: в лютому театр двічі виступав у рамках «Гуцульського маршу шляхами II бригади Польського легіону»; в липні 1935 року виступав на черговому «Святі Гуцульщини», потім ставив виставу для туристів з Голландії; в серпні 1935 р. відбулася вистава «Гуцульське весіле», яка протягом семи днів фільмувалася німецькою студією UFA. Цей фільм можна переглянути і сьогодні.

На жаль, не збереглося жодних даних за 1936–1939-ті рр, ймовірно, трупа регулярно виступала в рамках вищезазначених подій. Важко собі уявити, що відкриття Гуцульського музею чи Державної школи сільського господарства в Жаб'ю відбулося без виступів театру. На початку 1936 року колектив знову побував в Варшаві, де зробив фонографічні записи, які були в травні 1936 р. видані в вигляді грамплатівок. Одна з цих платівок під назвою «Колектив співаків Гуцульського Театру Регіонального в Жаб'юму» містила дві пісні в опрацюванні І. Курилюка: «Пісня юнацька» та «Похоронна пісня». Ця платівка в каталогі студії звукозапису Syrena Record, яка випустила її є під номером 9697. На жаль, жодна копія цього запису не збереглася до нашого часу, оскільки вся студія була зруйнована під час Варшавського повстання в серпні 1944 року.

Гуцульський театр з Жаб'я можна вважати самобутньою формою народного мистецтва, не підданою ніяким впливам. Рецензенти писали, що театр цей має велике майбутнє, якщо не буде перейнятий через «західних» директорів-експериментаторів. Було відзначено, що подібно як леві керівництво театру Микола Крижанівський та Степан Корибутяк захищають театр від цієї небезпеки.

У вересні 1939 року з початком радянської окупації діяльність театру була припинена. Ми не знаємо, як склалася доля людей, що брали участь в його діяльності. Не відомо також, що сталося з Крижанівським. Є інформація, що Степан Корибутяк в період німецької окупації виконував функції в'їта Жаб'я. Рятуючись від окупації радянської армії, він емігрував до Німеччини, потім до Швейцарії, Великобританії та США. Там також займався соціальною та політичною діяльністю. Страшна доля спіткала Петра Шекерика-Дониківа, який в 1940 р. помер у вигнанні, та Онуфрія Манчука, який був замордований співробітниками НКВС у в'язниці в Жаб'ю в червні 1941 року.

Для радянських окупантів творчість Гуцульського театру з Жаб'я, подібно як і діяльність театру Гната Хоткевича, повинна була бути стерта з карток історії, а актори-гуцули мали бути приречені на забуття.

Для мене велика честь і обов'язок, що в незалежній Україні, на сторінках виданого як колись Гуцульського Календаря, я можу якимось чином стерти ці страшні вироки і нагадати про вагомий вклад для Гуцульщини Ваших незабутніх предків.

Я сподіваюся, що ця публікація спонукатиме багатьох читачів до пошуку в сімейних архівів інформації про діяльність театру, що доповнить дану публікацію ще більшою кількістю цікавих фактів та історій. Я також сподіваюся, що згадка про Гуцульський театр з Жаб'я знайде своє місце в історії суспільно-культурного життя Гуцульщини.